

BOGSTAFETTEN – Hanne Jansen (Engerom)

Dante Alighieri: *La Divina Commedia* (1308-1320)

[NB: både originaltekst og de tre oversættelser, hvis muligt]

Et så indlysende valg at det næsten er banalt. Dante Alighieri skrev sit uforgængelige værk i eksil fra fødebyen Firenze, i årene 1308 til 1320. Gennem 100 sange (holdt i rimede terziner) ledsager han os gennem oprin efter oprin i henholdsvis Helvedet, Skærsilden og Paradiset og deler undervejs sin gru, undren og henrykkelse med os. En skatkiste af tanker og forestillinger fra middelalderen, set i skæret af den gryende renæssance, og samtidig et engageret indblik i en tumultarisk tid i Italiens historie. Den moderne læser vil uvægerligt gå glip af et væld af litterære, religiøse, politiske og historiske referencer som for datidens læsere var alment kendte. Men de billeder, persontegninger og scener Dante fremmaner i løbet af sin færd gennem Dødsriget, er så skarpe og levende at de stadig, efter over 700 år, formår at overraske og bevæge. Og det samme gælder sproget. *La Divina Commedia* er skrevet på italiensk, folkesproget, og ikke det latin som forfattere og lærde ellers benyttede sig af, og det ligger så forbløffende tæt på nutidigt italiensk at det stadig kan læses (rimeligt) ubesværet. For ikke italienskkyndige findes værket heldigvis i tre fremragende og dertil meget forskellige danske oversættelser: Christian K.F. Molbechs fra 1863, Knud Hee Andersens fra 1963 og Ole Meyers fra 2000. Oversættelsesinteresserede kan fornøje sig med at sammenligne hvordan de tre oversættere har løst opgaven på hver deres måde, bl.a. i forhold til versefødder og rim.

Giovanni Verga: "La lupa" fra novellesamlingen *Vita dei campi*

[NB: både originaltekst og oversættelsen fra 1899]

Giovanni Verga er den vigtigste repræsentant for verismen, den italienske pendant til den franske naturalisme. De der ikke har læst hans værker om fattige bønder og fiskere på 1800-tallets Sicilien, kender ham måske gennem instruktøren Luchino Viscontis billedstærke film, *Jorden skælver*, fra 1948, der handler om det barske liv i et fiskerleje nord for Catania og bygger på Vergas roman *Malavoglia* fra 1881. Min egen yndlings-Vergatekst er dog en lille novelle med titlen "La lupa", Ulvinden fra samlingen *Vita dei campi* (1880). På fire fortættede sider præsenterer Verga os for et trekantsdrama af dimensioner: En mor (ulvinden) tvinger sin egen datter til at gifte sig med en ung mand som hun har kastet sine "altid sultne, glødende øjne" på. En uløselig konflikt mellem på den ene side naturens kræfter og drifterne (historien udspiller sig på glohede marker for foden af vulkanen Etna) og på den anden samfundsmoral, sædelighed og almindelig anstændighed. Den stærke, fascinerende hovedperson og den højdramatiske og åbne slutning har givet anledning til mange diskussioner om mulige fortolkninger blandt førsteårsstuderende på kurset i italiensk tekstanalyse. "Ulvinden" findes også på dansk i novellesamlingen *Landsbyhistorier fra Sicilien*, oversat af Palle Rosenkrantz i 1899, og forsynet med forord af Georg Brandes (der bl.a. omtaler en spadseretur med forfatteren i Catantias bypark).

Elsa Morante: *Historien*

[dansk nyoversættelse fra 2009]

En uomgængelig klassiker. Elsa Morantes roman *La storia* udkom i 1974 og er blevet udråbt til et af de vigtigste litterære værker i det 20. århundrede. Fortællingen udspiller sig i krigsårene 1941-47 og beretter over 600 sider om en moders kamp for at få sine to sønner levende igennem fattigdom, sult, vold og afmagt i udkantsskvarterernes Rom. Den er et anklageskrift mod magthavere og krigsherrer og deres overgreb på alverdens svage og forsvarsløse; Elsa Morantes opfattelse af historien fremgår klart af romanens undertitel "En skandale der har varet i 10.000 år." Men den er også en hyldest til livets mirakel, ikke mindst til de uskyldige og renhjertede der, som den lille, følsomme og dog uforfærdede Useppe, holder miraklet intakt midt i gruen. En uafrystelig, gribende, men aldrig patetisk fortælling. På dansk har vi både en første oversættelse fra 1977 og en nyoversættelse fra 2009, vel at mærke foretaget af samme oversætter, Jytte Lollesgaard, der har udnyttet sin i mellemtiden erhvervede viden om forfatteren og erfaring indenfor oversætterkunsten til at gøre en allerede fin oversættelse til fremragende.

Antonio Pennacchi: *Mussolini-kanalen*

[dansk oversættelse]

Antonio Pennacchis slægtskrønike *Canale Mussolini* fra 2010 har modtaget flere fornemme italienske litteraturpriser, men er samtidig blevet stemplet som en på det nærmeste politisk ukorrekt roman. Den skildrer nemlig fascismens opkomst og magtudfoldelse fra en anden synsvinkel end den sædvanlige, nemlig nogle af den tids glødende sympatisører. Med dræningen af de Pontiske Sumpe syd for Rom og udlodning af jord og gårde til fattige fæstebønder fra Norditalien, havde Mussolini sikret sig flere generationer af trofaste tilhængere (det sydlige Lazio er den dag i dag en af neofascisternes højborg). Pennacchi følger den farverige Perruzzi-familie, der består af et mylder af sønner og døtre, onkler og tanter, fætre og kusiner, gennem et halvt århundrede, to verdenskrige og opbygningen af nye byer og infrastrukturer i de drænedede landområder (hvoraf mange stadig står og absolut er et besøg værd). Romanen er dybt underholdende, sprogligt finurlig med masser af talesprog, fagsprog og dialekt, informativ og nuanceret i sin skildring af en mildest talt broget tid i Italiens historie, og dertil sikkert og kreativt oversat til dansk af Thomas Harder i 2014.

Herman Bang: *Det hvide hus & Det grå hus*

[bare originalen]

Herman Bangs to romaner, *Det hvide hus* og *Det grå hus*, fra henholdsvis 1898 og 1901, sætter elementer der utvivlsomt er erindringsbilleder, ind i en ramme der alligevel fremstår mere fiktiv end selvbiografisk: der er ingen navnesammenfald, der er ingen jeg-fortæller, og erindringsstoffet er i den grad bearbejdet stilistisk og narrativt at virkelighedsreferencen glemmes. *Det hvide hus* har den elskede moder som omdrejningspunkt og følger livets gang i præstegården på Als, skanderet af årstidernes tilbagevendende ritualer: juleforberedelserne, de første forårsblomster,

sommervisitterne og brombærplukning. I *Det grå hus* bevæger vi os fra provinsen ind til bedsteborgerskabets København, med den desillusionerede hoflæge og bedstefar som hovedrolleindehaver. Handlingen udspiller sig over et enkelt døgn hvor familiemedlemmer, venner og bekendte, tjenestefolk og patienter på skift og med alskens ærinder opsøger eller opsøges af den gamle Excellence. Jeg havde den ære og fornøjelse, sammen med min ven og kollega Claudio Torchia, at oversætte de to romaner til italiensk tilbage i 1986. Det har givet mig en særlig fornemmelse for hvad det danske sprog kan, og ikke mindst for hvad Herman Bang kan med det danske sprog: Det var *ikke* let at få præcisionen i de stemningsfyldte beskrivelser, de rammende dialoger og de mange indforståede referencer omsat til italiensk.

Melania G. Mazucco: *Vita*

Melania Mazzuccos roman *Vita* fra 2003 tager fat i et emne som på trods af sin afgørende betydning i Italiens nyere historie ikke er blevet behandlet særligt indgående i skønlitteraturen. Vi taler om masseemigrationen til USA i starten af 1900-tallet: Tusinder og atter tusinder fattige italienere drog afsted i håbet om at sikre sig selv og deres børn en bedre fremtid, men endte som oftest med at hutle sig igennem en mindst lige så ussel tilværelse som den de havde forladt, og nu tilsat en udtalt racisme og diskrimination som desværre minder uhyggeligt meget om nutidige scenarier. Men romanen er også en "pige møder dreng"-historie. Den 9-årige Vita og den 12-årige Diamante krydser Atlanten alene, uden voksne ledsagere, og det tætte bånd mellem dem, deres veje der krydses og skilles og atter krydses, snor sig som en rød tråd igennem den i tid og sted springende beretning. Fortællingen bygger på en omfattende research i arkiver på Ellis Island, folkeregistre i Italien, samtidens læserbreve, samt brevudvekslinger mellem forskellige familiemedlemmer – forfatteren tager nemlig udgangspunkt i sin egen slægtshistorie: skildringen af hovedpersonen Diamante bygger på hendes egen faders oplevelser i den nye verden. Den på én gang fantasifulde, stilistisk overbevisende og solidt gennemdokumenterede roman kan varmt anbefales. En anden læseværdig roman af samme forfatter, *Tintoretto's engel*, kom på dansk i 2013 ved Marie Andersen – forhåbentlig finder *Vita* også snart vej til danske læsere.

Salvatore Satta: *Dommens dag*

[oversættelsen]

Første gang jeg læste Salvatore Sattas roman *Il giorno del giudizio* fra 1977, fandt jeg den dybt deprimerende. Men da jeg gik i gang med oversættelsen (den udkom på dansk i 1989), åbnede teksten sig. Selvom grundtemaerne er livets ubærlighed og individets uafvendelige ensomhed skildres de med en indlevethed og solidaritet, der forlener den knugende stemning med egen form for usentimental skønhed. Romanen præsenterer os for en bred vifte af menneskeskæbner i Sattas fødeby Nuoro i det indre af Sardinien (en egn som romerne i sin tid døbte "la Barbagia", barbarernes land). Med notarfamilien Sanna Carboni som omdrejningspunkt (og slet skjulte referencer til virkelige personer og hændelser) følger vi byen og dens indbyggere gennem de første årtier af det 20. århundrede – en langsom, svær og for nogle af de skikkelser vi møder, umulig vej fra en århundrede gammel, næsten ahistorisk virkelighed til moderne tider og den store verden uden for øen. Romanen betragtes med rette som et hovedværk i sardisk litteratur: De

mange personer og hændelser blive stående i ens bevidsthed efter endt læsning og fylder meget mere end de sider de får tildelt i fortællingen.

Jens Smærup Sørensen: *Mærkedage*

Selvom vi er sprunget nogle årtier frem i historien, kan Jens Smærup Sørensens hjemstavnsroman *Mærkedage* fra 2007 ses som en slags dansk pendant til Sattas *Dommens dag*. Også her går hævdvundne værdier og livsformer – repræsenteret ved to gårdmandsfamilier i landsbyen Staun ved Limfjorden – langsomt, men sikkert i opløsning i mødet med udvandring, industrialisering, forbrugssamfund og globalisering. Vi følger de to slægter gennem fem generationer, med nedslag i tre mærkedage – en konfirmation i 1934, et sølvbryllup i 1967 og en 60-års fødselsdag i 2003 – og et sammenrend af familiemedlemmer der bliver skildret fra skiftende synsvinkler og på varierende tidspunkter af de halvfjerds år romanen strækker sig over. De enkelte fortællinger og den store historie væves sammen, i et leksikalsk og syntaktisk nuanceret og varieret sprog der afspejler de forskellige karakterer og de forskellige årtier. Man fornemmer en sorg over en verden der er gået tabt; et sted der har mistet sin identitet og berettigelse; en livsform der i al sin barskhed (og Smærup er på ingen måde nostalgisk eller bagstræberisk) udstak klare pejlemærker for eksistensen. En stor fortælling om det danske bondesamfund som det var.

Pellegrino Artusi: *La scienza in cucina e l'arte di mangiar bene*

Det er blevet sagt om Pellegrino Artusis kogebog *La scienza in cucina e l'arte di mangiar bene* (Videnskab i køkkenet og kunsten at spise godt), at den har udvirket mere for at samle italienerne til et folk end Garibaldi og hans 1000 rødskejter, hvis landgang i Syditalien i 1860 var startskuddet for de begivenheder der - for at gøre en lang historie meget kort - førte til Italiens forening. Bogen udkom i 1891 (og er kommet løbende lige siden) med det erklærede mål at samle de italienske regioners forskellige kulinariske traditioner i ét nationalt køkken og dermed skabe et "gastronomisk fædreland" hvor de nyslåede italienere kunne genfinde sig selv, men også lære deres nye landsmænd at kende. Opskrifterne fra Emilia-Romagna (hvor Artusi var født) og Toscana og (hvor han levede sit voksenliv) er nok i overtal, men de står side om side med sicilianske, napolitanske, venetianske, milanesiske og romerske retter, og så er de krydret med anekdoter og alskens oplysninger om regionale særtræk og kulinariske spidsfindigheder. Opskrifterne er udvalgt og beskrevet så den almindelige husmor fra det opkommende borgerskab havde mulighed for (og økonomi til) at tilberede dem – og de er stadig gangbare (bogen findes i engelsk oversættelse), selvom man jævnligt må justere de gamle mål og finde erstatninger for ingredienser der ikke længere er i handel.

Viggo Brøndal: *Ordklasserne, partes orationis. Studier over de sproglige Kategorier*

Hvis man interesserer sig for ordklasser og ordklassers semantik – og det kan man næsten ikke undgå, når man bevæger sig mellem flere sprog – bør man kaste et blik på Viggo Brøndals snart 100-årige gamle værk, *Ordklasserne, partes orationis. Studier over de sproglige Kategorier*, fra

1928. Ikke blot for at yde den noget oversete danske strukturalist retfærdighed (Brøndal opnåede aldrig samme status som ærkerivalen Louis Hjelmslev), men også fordi der er mange inspirerende og slet ikke så umoderne tanker at hente. Brøndal var udpræget systembygger, og der er noget fascinerende ved hans næsten "fundamentalistiske" tilgang til sprogbeskrivelsen. Han forsøgte ud fra et enkelt bærende princip – de fire begreber, *descriptum* (D), *descriptor* (d), *relatum* (R) og *relator* (r), og deres kombinationsmuligheder – at udarbejde en universelt gældende beskrivelse af hele ordklassesystemet. Hans kongstanke var at de sproglige kategorier skulle defineres semantisk, ikke syntaktisk eller morfologisk, og det er i denne sprogfilosofiske orientering, i koblingen mellem sprogets og "Tankens kategorier", man kan drage interessante paralleller til vore dages kognitive lingvistik, især repræsenteret ved amerikaneren Ronald W. Langacker.

Susan Bassnett: *Translation Studies*

[den nyeste, fjerde reviderede udgave er fra 2014, men jeg kan ikke finde i REX, så i mangel af bedre den næstsidste fra 2002]

Susan Bassnett er den ubestridte *grand old lady* indenfor oversættelsesforskning, og hun er stadig yderst aktiv og udgiver løbende nye artikler og bøger. Alligevel har jeg valgt at medtage hendes allerførste vigtige værk, *Translation Studies*, navngivet efter den nye retning der tog form i slutningen af halvfjerdserne – med Bassnett som en af banemændene/kvinderne – og som betød et opgør med den indtil da næsten udelukkende lingvistisk orienterede tilgang. Bogen er en velskrevet og veloplagt indføring i centrale problemstillinger, den giver et rids over oversættelsesteori igennem historien og slutter af med en række inspirerende og praktisk anvendelige nærlæsninger af oversættelser inden for henholdsvis prosa, dramatekster og lyrik. Bogen er blevet genudgivet et utal gange og revideret i hhv. 1991, 2002 og 2014, hver gang forsynet med et nyt fyldigt forord af forfatteren der redegør for de mange landvindinger og afgørende vendinger der er sket inden for feltet i den mellemliggende periode – ikke mindst "the cultural turn" som hun selv, med kollegaen André Lefevere, lancerede i 1990 med essaysamlingen *Translation, History and Culture*.

Claudio Magris: *Donau. En følsom rejse fra den store flods kilder til Sortehavet*

[kom i oversættelse i 1989, men også i 2016 i Rosinantes klassikerserie, som er i REX, men, så vidt jeg kan se, kun til læsesalsbrug]

Min liste over bøger der har betydet noget for mig og som jeg anbefaler andre at læse, må nødvendigvis indeholde Claudio Magris og hans forfatterskab. Da jeg for mange år siden (temmelig naivt) sagde ja til at oversætte essayromanen *Danubio* (1986), anede jeg hverken hvilken opgave jeg havde påtaget mig, eller hvor afgørende indflydelse den ville få for mit fremtidige arbejdsliv: Uden Magris ville jeg formentligt ikke være endt inden for oversættelsesstudier. I rejseskildringen *Donau* følger vi den store flod fra dens udspring i Schwarzwald til deltaet ved Sortehavet, gennem Mitteleuropas forskellige geografisk, nationalt og/eller kulturelt afgrænsede områder. Vi får gennem Magris' kyndige, kritiske og kærlige blik del i et overflødhedshorn af små fortællinger (svarende til værkets 170 underkapitler) om historiske skikkelser, begivenheder, bygningsværker, filosofiske tanker, landskaber, egnsretter, anekdoter, og meget mere. Germanisten og litteraten

Magris har en særlig evne til at opspore oversete "fodnoter" i historien, samtidig med at han med sin encyklopædiske viden og store fortælleglæde evner at flette de mange spor og detaljer sammen i en organisk helhed. Bogen blev skrevet og udkom før Murens fald, og Europakortet har ændret sig radikalt siden. Men Magris' bog har ikke mistet sin aktualitet. Den gør det omvendt muligt at forstå nogle af de ændringer der er sket (eller *ikke* er sket).

Claudio Magris: *I blinde*

Donau gav Claudio Magris hans internationale gennembrud som skønlitterær forfatter. Mens *Donau* er grundlæggende essayistisk, er hans følgende store værker af mere fiktivt tilsnit, men altid med udgangspunkt i historiske begivenheder og personer. Ofte trækkes marginale, oversete skæbner, jf. de føromtalte "fodnoter" i historien, frem i lyset. I den kaleidoskopiske og fabulerende roman *I blinde* (udkommet på italiensk i 2005, med titlen *Alla cieca*, og på dansk i 2007) er den ene af de to hovedpersoner en historisk skikkelse fra det 18. århundrede, den dansk fødte Jürgen Jørgensen, eventyrer og søfarer, selvbestaltet konge af Island og medgrundlægger af byen Hobart Down i Tasmanien, hvor han siden dør som straffefange. Jürgen Jørgensen pikareske historie flettes sammen med den fiktive Salvatore Cippicos lige så fortumlede liv: fra frivillig i den spanske borgerkrig til fange i Dachaus kz-lejr og siden interneret igen, nu på Titos fange-ø Goli Otok i det socialistiske Jugoslavien. Andre stemmer og andre handlingstråde væves ind i den både tragiske og smukke fortælling, og ikke overraskende havde jeg og min medoversætter Ole Jorn vores hyr med både at fange og genskabe de mange historiske og litterære referencer. En af mine seneste artikler bygger faktisk på de over 300 mails vi udvekslede i løbet af vores samarbejde, om alle de små og store problemer man møder som oversætter af en på alle måder kompleks roman som denne.